De Vrijheid Oisterwijk

Kerkeind 88, de Jodenkerk
Hoogstraat 1, de gekrulden Anker

Kerkstraat 26
Hoogstraat 19

Wij spreken nu over de plaats ten westen van het voetpad tussen de Hoogstraat en de Kerkstraat dat het dichtst bij de Dorpsstraat is gelegen. Tot 1908 heeft daar de synagoge van Oisterwijks oude Israëlitische Gemeente gestaan. Na afbraak van de ‘Jodenkerk’ is het erf getrokken bij de tuin van de familie Timmermans. Nadat deze, na de Tweede Wereldoorlog, was uitgestorven is in de tuin gebouwd en is pal ten westen van het pad een woonhuis gebouwd.

Kerkeind 88, de Jodenkerk
Hoogstraat 1, de gekrulden Anker

Kerkstraat 26
Hoogstraat 19

Wij spreken nu over de plaats ten westen van het voetpad tussen de Hoogstraat en de Kerkstraat dat het dichtst bij de Dorpsstraat is gelegen. Tot 1908 heeft daar de synagoge van Oisterwijks oude Israëlitische Gemeente gestaan. Na afbraak van de 'Jodenkerk' is het erf getrokken bij de tuin van de familie Timmermans. Nadat deze, na de Tweede Wereldoorlog, was uitgestorven is in de tuin gebouwd en is pal ten westen van het pad een woonhuis gebouwd.

In de 15e eeuw ligt hier, zo blijkt uit de beschrijving van meer oostwaarts gelegen erven Adam Zweers' erf. Adam is een zoon van Jan die Weder, dat wil zeggen de blauwverver. Op zondag na Hemelvaartsdag in 1423 hebben Goeswijn geheten Groys als man van Kathelyn, dochter van Aart Gruens, Aart geheten Gruens, een zoon van wijlen Jan van Eersel en Jan die wedere, een huis binnen de Vrijheid dat dan is gelegen tussen Henrik Kermissen' erf en dat van Margriet Jan Hesselswijf en haar kinderen, hetwelk is verstorven van Aleid Gruens, dochter van Jan Gruens, *'hore moyen*', verkocht aan Jan, de natuurlijke zoon van Diderik de Rover[1]. Adam, de zoon van Jan die Weder, *'hevet geloeft van naerscappe'* en aldus verhinderd dat het goed uit de familiekring geraakte.
Rond het midden van die eeuw is Adam opgevolgd door zijn dochter Elisabeth Daams[2]. Overigens wordt zij

1 Otw,R.144,110;
2 Otw,R.158,17v;

al genoemd in 1426[3]. Rond 1458 blijkt dat zij is opgevolgd door Embrecht die Greve[4], welke een zekere Geertruid als weduwe heeft achtergelaten[5].
Deze gegevens, aan grensbeschrijvingen ontleend, zijn nog aan te vullen. In 1462 bezit Embrecht, die een zoon van Aart die Greve wordt genoemd, een huis in de Vrijheid en een weide op Karkhoven. Het huis is gelegen tussen het erf van Jacob Buckinck, die we straks ontmoeten als eigenaar van het meer oostwaarts gelegen erf en dat van Aart geheten Putkuyp[6]. In datzelfde jaar wordt ook een Embrecht die Greve vermeld die een zoon heet te zijn van Jan. Hij belooft een erfpacht van een mud rogge aan Jan, de natuurlijke zoon van Aart Wolfaert, gaande uit een weide *'bij die wijntmolen'* op Karkhoven en uit zijn huis tussen het erf van Jacob Buckinck en dat van Embrecht Peter Emmen[7]. Jan Wolfaert heeft die erfpacht als man van Agnees, weduwe van Gijsbrecht, zoon van Jan Gysbrecht Hannen, in het daaropvolgend jaar overgedragen aan zijn stiefzoon Henrik, de zoon van Gijsbrecht Hannen. Hij draagt hem ook nog een erfpacht van twee mud rogge over uit een huis binnen de Vrijheid, gelegen tussen het erf van Embrecht Henrik Emmen en dat van Jan, de natuurlijke zoon van Willem Colen[8], van welk huis het erf zich uitstrekt tot *'aen die Vloet'*[9]. Henrik Hannen heeft deze erfpachten op 15 februari 1483 overgedragen aan heer Lambrecht Thomaas Brunen, een priester[10].
Uit de vermelding van hen die worden genoemd als buren van laatstgenoemde Embrecht de Greve is duidelijk dat Embrecht Aarts die Greve is bedoeld. Aan Embrecht die Greve, zoon van wijlen Aart die Greve, is immers een erfpacht van een half mud rogge vermaakt door Elisabeth, dochter van Adaam die Weder. Omdat het mogelijk aanwijzingen geeft over de familiekring van Elisabeth geheten Daams, geven we aan hoe zij aan die aan Embrecht die Greve vermaakte erfpacht is gekomen. Jan geheten Stert Jan Stertssoen verkocht die aan Wijtman, zoon van wijlen Wouter van den Daal. Wijtman en Kathelien, zijn vrouw, hebben die erfpacht bij hun testament vermaakt aan Henrik geheten die Vet, *'naturael'* zoon van Henrik die Smyter. Het goed van deze natuurlijke zoon van Henrik die Smyter schijnt uitgewonnen te zijn door Gijsbrecht Dirk Belen. Toen heeft Engbrecht, zoon van wijlen Engbrecht van Riel - een verwant van Henrik die Smyter - de erfpacht gekocht en overgegeven aan Elisabeth, dochter van Adaam die Weder[11].
Embrecht die Greve heeft de hem vermaakte erfpacht op 5 februari 1444 afgestaan aan de momboors van de Tafel van den Heiligen Geest, Aart van der Heyden, Henrik Jan Wijtmans en Jan Brock, de zoon van Wouter Brock, zodat die haar dadelijk hebben kunnen overdragen aan Dirk geheten Nellen, zoon van wijlen Hanrik Nellen.
In 1473 is Embrecht Aarts die Greve niet meer in leven. Zoals reeds vermeld heeft hij Geertruid met kinderen achtergelaten. Zij is een dochter van Peter van der Hoeven. Op 4 januari 1473 heeft ze de tocht van de goederen waarin Embrecht bestierf overgedragen aan haar zoon Cornelis, haar dochter Elisabeth en haar schoonzoon Jan van den Brekel. Jan van den Brekel is de man van Elisabeth, de oudste, ook dochter van Embrecht Aarts die Greve en Geertruid, dochter van Peter van der Hoeven. Bij deze afgang van tocht behoudt Geertruid zich het gebruik voor van een klein huisje naast het grote huis - vermoedelijk ten oosten daarvan - en van een hofje om *'wermoes'*in te winnen. Om de kost te hebben behoudt ze zich ook de tocht voor van een erfpacht van negen lopen rogge die Aart Appel en Marie Comans jaarlijks moeten opbrengen. Het afgestane goed is toegedeeld aan Jan van den Brekel, die belooft er zeven lopen rogge voor op te zullen brengen, eerst aan zijn schoonzuster Elisabeth de jongste. Alle *'timmeringhe'* tussen het erf van Jacob Buckinck en dat van Embrecht van Goch, derhalve zowel het grote huis als het kleine, zijn voor de betaling

3 Otw,R.144,14v en 91;
4 Otw,R.166,21;
5 Otw,R.181,8 en 13;
6 sH,R.1232,392; R.1243,339v 1474;
7 Otw,R.169,20;
8 Otw,R.170,3;
9 Zie Lindeind 25;
10 Otw,R.189,9v;
11 Otw,R.154,4v en R.153,26v;

van deze erfpacht verbonden[12].
Jan van den Brekel heeft twee zoons. Een is echter priester geworden. Het geslacht wordt voortgezet door Embrecht. In de mannelijke lijn sterft zijn nageslacht evenwel spoedig uit. Embrecht is een vooraanstaand poorter van de Vrijheid geweest en in de vrouwelijke lijn blijft zijn geslachtsnaam bewaard[13]. Op 1 december 1495 hebben de zoons van Jan van den Brekel, met name heer Henrik en bovengenoemde Embrechts Jan van den Brekel, en hun van momboors vergezelde zusters Geertruid en Mechteld, ook optredend voor *'hoer zuster'* Elisabeth, welke later getrouwd is met Claas Peters die Beer de jonge de beide huizen in de Kerkstraat verkocht aan Willem Cornelis Goyaart Bacx[14]. Mechteld is naderhand ver van huis, te Brugge, overleden[15]. Haar is uit het verkochte goed een erfpacht van twee mud rogge verschuldigd. Verder drukken er als lasten op: een cijns van twee pond aan Elisabeth Zegers verschuldigd en een van één pond aan de altaristen. De koopprijs bestaat uit een erfpacht van 20 lopen rogge af te dragen op Lichtmis en 28½ peter van 18 stuiver aan de verkopers te voldoen op de volgende Paasdag. Willem Cornelis Backs heeft de beide hier besproken huizen op 8 juli 1510 tegen een erfcijns van vier rijnsgulden vervreemd aan Matthijs Hermans Vermoelen[16]. Deze is onder verscheidene namen bekend. Hij wordt dan ook wel Matthijs Herman Piggen genoemd[17] en ook Van Dunne[18]. Omdat hij getrouwd is met Jenneken, dochter van Adriaan die Wolff Aartszoon bijgenaamd Blocx - wiens naam nog voortleeft in de straatnaam Blokshekken[19] - heet hij tenslotte ook nog wel Blocx. Behalve de genoemde cijns van vier rijnsgulden drukte op zjn erf nog slechts de cijns aan de altaristen[20]. Deze blijft erop rusten en wordt later geïnd door de staatse rentmeester van het kantoor der Geestelijke Goederen. In 1520, op 2 april, gaat Matthijs zijn erf echter opnieuw bezwaren. Hij belooft een cijns van twee rijnsgulden aan Aalbrecht Willemssoen - beter bekend als Aalbrecht Willem Aalbrechts - die optreedt voor de Broederschap van het Eerwerdig Sacrament[21].
De scheiding en deling van de nalatenschap van Matthijs vindt eerst plaats op 18 januari 1559[22]. Zijn zoon Jacob is dan al niet meer in leven. Bij de scheiding en deling zijn aanwezig Adriaan Matthijs Hermans Piggen en zijn zuster Marie, alsmede Henrik de Beer en Cornelis Jacobs de Brouwer als momboors van de kinderen van Jacob bij Peterken, dochter van Claas de Beer en Ermgard, dochter van Eel Peter Elen. Dat zijn Geertruid, later getrouwd met Pancraas de Haze, Katherijn en Jenneken en een zoon Jacob, die later in het klooster is gegaan en dan broeder Jacob wordt genoemd. Tenslotte wordt bij de scheiding en deling ook opgetreden door Laureins de Molder en Henrik van Hout als *'toesienders*' van Margriet, het dochtertje van Matthijs Laureis Smolders bij Margriet, dochter van Matthijs Hermans.
Marie is zonder nakomelingen gestorven. Adriaan Matthijs Hermans heeft uit zijn huwelijk met Marie, dochter van Laureis Lenarts Groys, een dochter Cornelis, die één kind heeft nagelaten, Ida genaamd. Dit Iken is getrouwd met Cornelis Peter Wouters van Heze, bijgenaamd Coy.
Van het grote huis in de Kerkstraat krijgt Adriaan de ene helft en zijn ongetrouwde zuster Marie de andere helft. Onder voorbehoud van een kamer geeft Marie haar helft op 27 februari echter al over aan haar broeder[23]. Deze neemt op zich alle daarop drukkende lasten te dragen. De kinderen van Jacob en het kind van Matthijs Smolders krijgen elk voor de helft het kleine huis, gelegen op de Hoogstraat tussen het erf van Ariaan de Clerck en dat van Jacob van Eersel toegedeeld.
Met name dit huis op de Hoogstraat schijnt door het oorlogsgeweld van de Opstand verwoest te zijn

12 Otw,R.179,46v;
13 Otw,R.200,29;
14 Otw,R.216,9v;
15 Otw,R.216,8v;
16 Otw,R.214,23;
17 Otw,R.224,27;
18 Otw,R.216,11;
19 G. Berkelmans, *De stamboom der Beyhartsen, in De Kleine Meijerij* jrg 9 (1956), no 11;
20 Otw,R.216,9v;
21 Otw,R.224,27;
22 Otw,R.263,36v;
23 Otw,R.263,13v;

geworden. In 1633 bezit Cornelis Coy immers een huis met twee hoven die zich uitstrekken van de Kerkstraat tot de Hoogstraat. Tegen een loscijns van drie carolusgulden wordt het hele goed op 24 november 1633 uitgegeven aan Adriaan Marten Jans van Bocxtel[24]. De cijns is al in 1638 gelost. Waarschijnlijk omdat de transactie met Adriaan van Bocxtel ongedaan is gemaakt. Cornelis Peters en vervolgens Iken voornoemd schijnen kinderloos te zijn gestorven. Hun goed wordt verkregen door Baltasar Benedictus van Goidtsenhoven, die Iken zijn nicht noemt. Op 11 januari 1636 bezwaart Baltasar het huis met hof alsook de hofstad met de hof oostwaarts met een cijns van zes carolusgulden. Op 22 april 1638 vervreemdt Balthasar het goed aan de chirurgijn meester Hans Strobyl[25]. Die laat het goed ongewijzigd. Op 3 mei 1653 draagt hij het over aan Thonis Herbert Smits als curateur van Jan Henriks Strobyl[26]. Op de laatste dag van diezelfde maand reeds wordt het overgedragen aan Joost Thomas Joosten[27]. Joost is een van Breda[28].
Na zijn dood wordt het goed gesplitst en bovendien wordt het huis in de Kerkstraat gedeeld. De grond aan de Hoogstraat komt aan Antonie Botermans die daar een woonhuis heeft gezet. Hieraan is de naam *'den Gekrulden Anker*' gegeven. Van het erf aan de Kerkstraat mag men met een kar naar de Hoogstraat. De karweg heeft aanvankelijk schijnbaar aan de westzijde van het erf gelegen. Zoals gezegd is het huis aan de Kerkstraat gedeeld. Het oostelijk deel komt aan Thomas Joosten van Breda en het deel ten westen van de graat van de schouw aan Ida, zijn zuster, welke de vrouw is geworden van Huibert van Roessel. Ida krijgt achter haar woning een hof van zes roeden met de karweg.[29] Voor 200 gulden heeft ze haar deel in het huis op 11 november 1695 overgedragen aan haar broeder en buurman[30], maar schijnbaar alleen omdat haar bruidegom Huibert Aarts van Roessel er belangstelling voor heeft. Twee dagen na de bruiloft draagt Thomas de woning aan zijn zwager over, op 6 december 1695[31]. Huibert sterft een gewelddadige dood en laat zijn vrouw met drie zeer jonge kinderen achter. Nadat die in 1714 weeskinderen zijn geworden hebben oom Thomas van Breda en Arnoud van Roessel op 21 januari 1719 als momboors van de drie jongens die dan nog in leven zijn, Arnoud, Joost en Gerardus, de ouderlijke woning, nochtans onder voorbehoud van *''t hoekie der beddecoets*', verkocht aan Wouter Jan Emmen[32]. Waarschijnlijk heeft Thomas de jongens aldus in zijn eigen huishouden kunnen opnemen.
Zijn eigen woning heeft Thomas van Breda, wanneer hij weduwnaar is geworden van Elisabeth van Nuys, op 22 januari 1720 ook van de hand gedaan. Deze komt dan in handen van de achterbuur Jan Botermans. Die verkoopt de woning al op 30 januari van datzelfde jaar aan de genoemde Wouter Jan Emmen[33], maar heeft de gelegenheid schijnbaar aangegrepen om te bedingen dat de uitweg waarop Wouter Jan Emmen recht heeft voor het achtererf minder hinderlijk aan de oostzijde van het erf komt te liggen. Waarschijnlijk moet hier de oorsprong worden gezocht voor het wegje dat er ook nu nog is.
In 1736 staat Aart Teurlincx voor het huis aan de Kerkstraat te boek[34].
Op 26 juli 1740 komt het aan Adriaan van Dal, doch die heeft het op 22 november van dat jaar alweer van de hand gedaan. Het wordt dan van Anthony Lodewijk de Vellé[35]. Op het goed dat dan gelegen is tussen het erf van Aart Cuypers aan de ene zijde, dat van de kinderen van Cornelis van Arendonk aan de andere zijde en achter aan het erf van de weduwe van Thomas Botermans, worden door de rentmeester generaal der domeinen acht stuiver en vier penningen geheven.

24 Otw,R.327,75;
25 Otw,R.332,48v;
26 Otw,R.347,71v;
27 Otw,R.347,71v;
28 *Anderhalve eeuw in Oisterwijk*, 126;
29 Otw,R.403,92;
30 Otw,R.403,92;
31 *Anderhalve eeuw in Oisterwijk*, 455;
32 Otw,R.412,5v;
33 Otw,R.412,88;
34 GA 236;
35 Otw,R.417,227v;

Nadat het huis rond 1746 door de hand van de handelaar in onroerend goed Cornelis van Heusden is gegaan, is in 1766 al sprake van de *'Joodekerk'*, toebehorende aan de joodse natie[36].

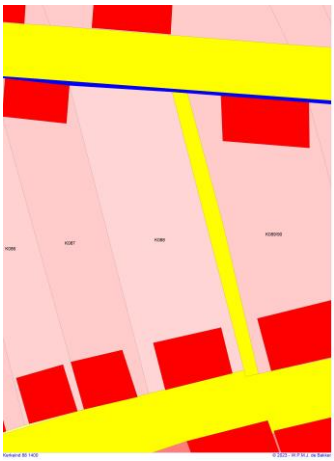

1400 reconstructie K88

1832 kadaster F.109-112

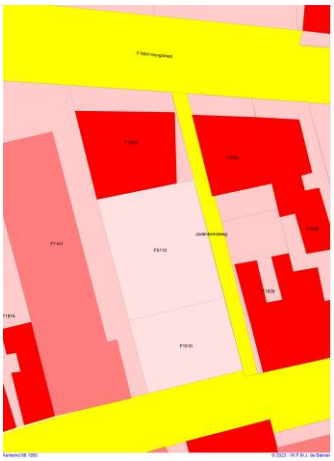

1950 kadaster F.110, 1510, 1903

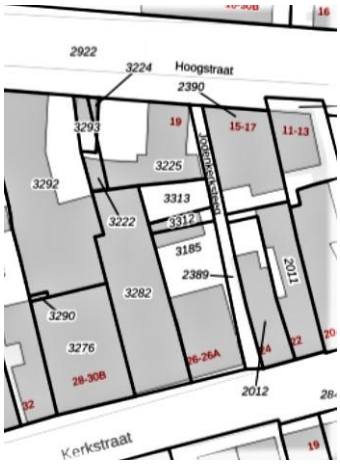

2023. kadaster F.3185, 3222, 3224-3225, 3282, 3285, 3293

Nog niet verder uitgewerkt.

36 F109: kerk (-); F110: tuin (2).

Kerkeind 88	**Oisterwijk,GA.87-98**	**oud 260-271**
	eigenaars	*bewoners*
1736	Aart Teurlings	Peter de groot, Huybert van de Loo en de weduwe Fictoty Speijltjens
1741	Anthony Lodewijk de Velle	deselve en de weduwe Willem Habraken
1746	Cornelis van Heusden	Paulus van de Wiel en Huybert van Esch
1751		Salemonb Sijmons
1756		Cornelis Couwenbergh
1761		Jacob Baruch en Francis Porters
1766	de Joode kerk toebehorende aan deselve natie	Pieter van Gorkom in het ene en de Joode kerk in het andere vertrek
1771		
1776		
1781		Jan van Broekhoven in het ene en de Joode kerk in het andere vertrek
1786		Sijmon van Haaren in het ene en de Joode kerk in het andere vertrek
1791		Sijmon van Haaren in het ene (5.0), de Joode kerk in het andere Gerard van der Sterre (1.0)

Hoogstraat 1	**Oisterwijk,GA.87-98**	**oud 260-271**
	eigenaars	*bewoners*
1736	de weduwe Thomas Botermans	deselve
1741		
1746		
1751		deselve en Jacobus Nouwens
1756		deselve
1761		deselve en Jan van Esch
1766		Jan van Esch
1771	de erfgenamen Th. Botermans	denselven en Jan Huybert van Esch
1776		Jan Huybert van Esch
1781		weduwe Jan Huybert van Esch
1786	erfgenamen Thomas Botermans	
1791		weduwe Jan Huybert van Esch (3.0)

overzicht

			KERKEIND 88
			88-Ia
			Adam Zweers z. Jan die Weder
			Aleid d. Jan Gruens
1423			Adam z. Jan die Weder
v1450			Elisabeth Daems d. Adam de Weder
v1443		*huis*	Embrecht z. Aart die Greve x Geertruid d. Peter van der Hoeven
4-1-1474	O,R.179,46r-3	*2 huizen*	Jan van den Brekel x Elisabeth d. Embrecht die Greve
1-12-1495	O,R.200,29r-2	*huis klein huis*	Willem Cornelis Goyaart Bacx
8-7-1510	O,R.214,24r-2	*huis klein huisje*	Matthijs Hermans Vermoelen (Piggen of van Dunne) x Jenneken d. Adriaan die Wolff Aartszoon gent Blocx
18-1-1559	O,R.263,36v	*huis klein hsje*	Adriaan en Marie krn Matthijs Hermans Piggen
27-2-1559	O,R.263,13v	*huis*	Adriaan Matthijs Hermans x Marie d. Laureis Lenarts Groys *(geheel)*
		huis 2 hoven	Cornelis Peter Wouters van Heze gent Coy x Iken d. Adriaan Matthijs Hermans
v1636		*huis 2 hoven*	Baltasar Benedictus van Goidtsenhoven
22-4-1638	O,R.332,48v	*huis en hofstad oost*	mr Hans Strobyl
31-5-1653	O,R.347,71v	*huis en hofstad oost*	Joost Thomas Joosten van Breda
			hieraf K88-IIa en K88-I/IIb
12-7-1695	O,R.478,103	*helft west in huis*	Ida d. Joost van Breda x Huibert Aarts van Roessel
11-11-1695	O,R.403,92	*helft west in huis*	Thomas Joosten van Breda
6-12-1695	O,R.403,100	*helft west in huis*	Huibert Aarts van Roessel
21-1-1719	O,R.412,5v	*helft west in huis 6 R*	Wouter Jan Emmen x Allegonda Adriaan van Kempen, weduwe Egen Teurlings
			geheel zie K88-IIa
			opwinning wegens collecteur verponding
26-7-1740	O,R.417,209	*huis*	Adriaan van Dal
22-11-1740	O,R.417,227v	*huis*	Anthony Lodewijk de Velle
27-12-1742	O,R.418,121v	*huis*	Cornelis van Heusden
24-6-1762	O,R.424,40	*huis 1/2 L*	Joodse Natie - **Jodenkerk**
			Israëlitische Gemeente van Oisterwijk, **F.109/110**
1907			Henriette van der Heijden
1908			Wilhelmina Kusters
1910			Piet Timmermans, *(sloping in 1910) na 1910* **F.1510**
1934			Adrianus Johannes Timmermans
1934			Johannes Cornelis Timmermans
			Huisnr. A153, na 1947 Kerkstraat 26
			88-Ib
1559			krn Jacob z. Matthijs Hermans Piggen bij Peterken d. Claas de Beer (de helft) en Margriet d. Matthijs Laureis Smolders bij Margriet d. Matthijs Hermans
			zie K88=Ia
			Joost Thomas van Breda
12-7-1695	O,R.478,103	*huis*	Antonie Botermans
			Thomas Botermans, **Hoogstraat 1**
14-7-1780	O,R.430,209	*1/2 huisje*	Jan Huibert van Esch *(de helft)* **de Gekrulde Anker**
			andere helft zie K88-IIb
			Dirk van der Linde, bakker x Maria Elisabet Jan van Esch, **F.111**
1857			Johannes van der Linden
1877			Pieter Robben, *na 1887* **F.1171**
1918			Josephus van den Biggelaar
1925			Wilhelmus van Hamont, *na 1936* **F.1903**
			geheel met K88-IIb

1943			Adrianus van der Linden
1944			Wilhelmus Johannes Petrus van Roessel
			Huisnr. A173, na 1947 Hoogstraat 19
			88-IIa
			zie geheel K88-Ia
12-7-1695	O,R.478,103	*1/2 oost in huis*	Thomas Joosten van Breda x Elisabeth van Nuys
22-1-1720	O,R.412,84v	*1/2 oost in huis 5 R*	Jan Botermans
30-1-1720	O,R.412,88	*1/2 oost in huis*	Wouter Jan Emmen
			zie geheel K88-Ia
			88-IIb
			zie K88-Ib
1780			Antonetta en Lucia drs Thomas Botermans *(de helft)*
			de krn Jacob van den Berg, **F.112**
22-11-1836	N.5378,82	*huis*	Gerardus Mels, verver x Wilhelmina van den Berg, **den Anker**
1863			Michiel Mels, timmerman
1878			Andries van de Loo
1887			Adriaan Schilders, *na 1887* **F.1172**
1925			Wilhelmus van Hamont
			zie geheel K88-Ib

uit: www.devrijheidoisterwijk.nl 20-8-2023